

Nowe rezerваты przyrody

W 1983 r. utworzono 33 nowe rezerваты przyrody, a więc o 4 więcej niż w roku 1982. Żaden rezerwat nie został skreślony z listy i stan rezerwatów na dzień 31 grudnia 1983 r. w Polsce podniósł się do liczby 842, a łączna powierzchnia do ponad 92 tys. ha. Stanowi to 0,2% powierzchni naszego kraju, a więc nadal bardzo mało.

W czterech rezerwatach, utworzonych jeszcze w latach pięćdziesiątych, w 1983 r. zwiększono powierzchnię (piszę o tym na zakończenie). Innych zmian nie wprowadzono.

Nowe rezerваты utworzono dwoma zarządzeniami ministra leśnictwa i przemysłu drzewnego. Pierwsze z nich, z dnia 22 kwietnia 1983 r. (nienumerowane) weszło w życie z dniem 1 czerwca 1983 r. („Monitor Polski”, nr 16 z 6 maja 1983 r., pozycja 91 — 16 nowych rezerwatów). Drugie zarządzenie z 24 listopada 1983 r. (również nienumerowane) weszło w życie z dniem 1 stycznia 1984 r. („Monitor Polski”, nr 39 z 12 grudnia 1983, pozycja 230 — 17 nowych rezerwatów). Oto krótka charakterystyka nowych rezerwatów przyrody.

Województwo białkopodlaskie

ZABUŻE — pow. 33,15 ha, położony w gminie Sarnaki (Leśnictwo Zabuzę), na krawędzi doliny Bugu, w odległości ok. pół kilometra od koryta rzeki. Całą powierzchnię rezerwatu zajmuje las o charakterze grądu — stary, 140-letni drzewostan dębowy z domieszką sosny i innych gatunków drzew. Bogata jest awifauna z licznymi gatunkami ptaków chronionych. Na terenie rezerwatu występują ponadto ciekawe formy geomorfologiczne — liczne wąwozy przecinające skarpe doliny. Na stokach wąwozów zostały odsłonięte liczne skupienia głazów narzutowych. (Szczegółowy opis — zob. Karol Piasecki, *Projektowany rezerwat przyrody Zabuzę w woj. białkopodlaskim*. „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną”, 1983, z. 4 s. 42—50, ilustr. mapy).

DOBRYŃ — pow. 86,60 ha, położony w gminie Zalesie. Jest to rezerwat leśny obejmujący wielogatunkowe drzewostany z licznymi pomnikowymi dębami. Wyodrębniono tu 4 zespoły leśne o charakterze naturalnym: grąd lipowo-grabowy, łęg olszowo-jesionowy, ols i zarośla łożowe. W runie występuje 18 gatunków roślin rzadkich i chronionych.

Województwo gdańskie

ŹRÓDLISKA W DOLINIE EWY — pow. 12,04 ha, położony w granicach administracyjnych miasta Gdańsk, dokładniej w lasach otaczających od zachodu Oliwę. Obejmuje on zalesioną dolinę z niewielkim potokiem i jego źródłami oraz naturalnymi zbiorowiskami łęgowymi, źródliskowo-ziołoroślowymi i szuwarowymi. Miejscowe zbiorowiska łęgowe mają cechy łęgu przysrumykowego i podgórskiego.

ZAJĘCZE WZGÓRZE — pow. 11,74 ha, położony w granicach administracyjnych Sopotu. Jest więc drugim rezerwatem utworzonym w 1983 r. na terenie Trójmiasta (trzecim są Kacze Łęgi), ma jednak zupełnie inny charakter zbiorowisk leśnych. Celem ochrony jest tu zachowanie wartościowego fragmentu kwaśnej buczyny z licznymi drzewami pomnikowymi. Rezerwat obejmuje wzgórze pokryte starym lasem dębowo-bukowo-sosnowym, w którym rosną liczne drzewa pomnikowe, w tym 30 sosen oraz kilka dębów i buków o obwodach pni wynoszących od 2 do ponad 3 m.

KACZE ŁĘGI — pow. 8,97 ha, położony w granicach administracyjnych Gdyni, nad brzegami niewielkiego, płynącego w głębokiej dolinie Kaczego Potoku. Celem ochrony jest zachowanie rzadkiego już dziś w Polsce zbiorowiska leśnego, jakim jest łęg wiązowy. Jest on dominującym zespołem

leśnym rezerwatu, z wieloma drzewami pomnikowymi — jesionami, świerkami i olszami czarnymi. Jest to drzewostan wielopiętrowy i wielogatunkowy, z bujnym runem pełnym kwiatów.

CISOWA — pow. 24,76 ha, położony w gminie Wejherowo, w pobliżu Gdyni a obejmujący fragment doliny Cisówki. Jest to znów rezerwat leśny. Na stromych zboczach doliny rośnie żyzna buczyna pomorska. Obficie uwodnione dno doliny, wzdłuż strumienia, zajmuje łąg jesionowo-olszowy. Celem ochrony jest ponadto zachowanie stanowisk roślin rzadkich i chronionych, w tym warzyńka wilcze łyko, widłaka wrońca i gnieźnika leśnego.

ZDROJNO — pow. 167,57 ha, położony w gminie Osiek a obejmujący jez. Brzeziańek (12,55 ha) wraz z odcinkiem rzeki Brzeziańek (1,12 ha) i otaczającymi je lasami o pow. 143,55 ha. Jest to obszar występowania bobrów oraz miejsce łągowe wielu rzadkich i chronionych gatunków ptaków. W 1979 r. do rzeki Brzeziańek wpuszczono 11 bobrów, w 1983 r. było ich już 40. Z rzadkich ptaków gnieździ się tu żuraw, bocian czarny, zimorodek, lelek kozodój, krzyżodziób i 3 gatunki sów.

BRZĘCZEK — pow. 25,49 ha, położony w Leśnictwie Jastrzębie na terenie trzech gmin: Nowa Karczma, Liniewo i Skarszewy, w miejscu zetknięcia ich terenów. Jest to rezerwat leśny, położony na zachodnim brzegu jez. Brzęczek. Posiada urozmaiconą powierzchnię pokrytą głównie przez stare, ok. 130-letnie drzewostany bukowe. Wyróżniono tu kilka zespołów leśnych: buczynę pomorską (która dominuje w krajobrazie), kwaśną buczynę niżową, a ponadto fragmenty grądu i zbiorowisk łągowych, w których również występują buki. W zespole buczyny pomorskiej rosną rzadkie gatunki roślin, w tym perłówka jednokwiatowa i trzcinnik leśny.

ZIELONE — pow. 16,08 ha, położony w gminie Krokowa i w Leśnictwie Lisewo. Celem ochrony jest zachowanie stanowiska wiciokrzewu pomorskiego w pobliżu wschodniej granicy zasięgu tego gatunku. Jest to najbogatsze w województwie gdańskim stanowisko tego pnącza, rosnącego tu w mało zwartym borze wilgotnym, jaki tworzą sosny w wieku ok. 90 lat oraz bujnie rosnące krzewy kruszyna, jarzębina, brzoza i świerk. Wiciokrzew gęsto oplata krzewy i wspina się na drzewa do wysokości 20 m (nazwa „polska liana” jest więc tu całkowicie uzasadniona). Najokazalsze jego egzemplarze rosną w centralnej części rezerwatu i osiągają grubość 5,5 cm. Rosną tu ponadto duże kępy paproci — wietlicy samiczej, narecznicy szerokolistnej i narecznicy krótkoostnej.

Województwo krośnieńskie

HULSKIE IM. STEFANA MYCZKOWSKIEGO — pow. 189,87 ha, położony w Bieszczadach, w gminie Lutowska, na południowych stokach pasma Otryt. Jest to rezerwat leśny, a celem ochrony jest „zachowanie fragmentu starodrzewu z głównymi zespołami leśnymi, charakterystycznymi dla pasma Otrytu, różnorodnych form morfologicznych oraz stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt”. W starych, ok. 140-letnich drzewostanach dominuje buk i jodła, a w południowo-wschodniej części rezerwatu, nad potokiem występują fragmenty olsu górskiego z olszą szarą. Południową część zajmują młodsze, 60-letnie drzewostany grabowe. Rezerwat jest ostoją niedźwiedzia brunatnego, żbika, rysia, orła przedniego, orlika krzykliwego i puszczyka uralskiego. Wśród roślin runa przeważają gatunki górskie, w tym także wysokogórskie i wschodniokarpackie. Jest to kolejny rezerwat stanowiący cenne uzupełnienie niewielkiego Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Województwo lubelskie

OLSZANKA — pow. 8,75 ha, położony w gminie Jabłonna. Jeden z trzech zbliżonych do siebie rezerwatów leśnych, utworzonych w Nadleśnictwie Świdnik dla ochrony cennych zespołów leśnych naturalnego pochodzenia, z licznymi drzewami pomnikowymi oraz z bogatą, wielogatunkową warstwą podszytu i runa. W rezerwacie „Olszanka” celem ochrony jest zachowanie „starodrzewu dębowego

CHMIEL — pow. 25,70 ha, położony również w gminie Jabłonna, w Leśnictwie Chmiel. Celem ochrony jest tu „zachowanie zespołu grądu z drzewami pomnikowymi oraz kresowego stanowiska buka”. W drzewostanie dominują 190-letnie dęby z domieszką grabu i buka. Ten ostatni znajduje się tu na stanowisku najdalej wysuniętym na północny wschód.

WIERZCHOWISKA — pow. 24,52 ha, położony w gminie Piaski i Leśnictwie Skrzynice. W lesie zajmującym obszar rezerwatu można wyróżnić dwa rodzaje grądu — jeden z panującą lipą drobnolistną i drugi z dominującym dębem szypułkowym. Wiek wielu drzew sięga 140 lat.

Województwo nowosądeckie

WIERCHOMLA — pow. 25,37 ha, położony w Beskidzie Sądeckim, w Paśmie Jaworzyny Krynickiej, w gminie Piwniczna. Celem ochrony jest tu fragment naturalnego starodrzewu jodłowo-bukowego, jaki dawniej dominował w reglu dolnym. Drzewa liczą 130—180 lat, dużo jest też młodych buków i jodeł. Na terenie rezerwatu znajdują się 4 źródła, których wody tworzą niżej rzeczkę o nazwie Pusta. Rezerwat rozciąga się od 700 do 935 m n.p.m., na jego terenie występują bloki piaskowca magurskiego typowego dla Beskidu Sądeckiego.

Województwo olsztyńskie

KRUTYNIA — pow. 273,12 ha, położony w gminie Piecki, w północno-zachodniej części Puszczy Piskiej. W skład rezerwatu wchodzi Jez. Krutyńskie o powierzchni 54,89 ha, odcinek wypływającej z niego rzeki Krutyni o pow. 5,09 ha oraz otaczające je lasy o pow. 213,14 ha. Rezerwat ma duże walory krajobrazowe, zwłaszcza malownicza jest znana kajakarzom Krutynia z interesującą mikroflorą i mikrofauną. Na Jeziorze Krutyńskim występują charakterystyczne zespoły roślinności wodnej i szuwarowej. Lasy rezerwatu są w dużym stopniu naturalne — wielowiekowe, wielogatunkowe, z dominującą sosną i dębem oraz z brzozą, olszą, grabem, świerkiem, jesionem i klonem.

Województwo rzeszowskie

WYDRZE — pow. 14,64 ha, położony w gminie Żołynia. Celem ochrony jest tu „zachowanie fragmentu drzewostanu z dużym udziałem modrzewia polskiego oraz starodrzewu bukowego z wieloma gatunkami roślin górskich w runie”. Rezerwat ten leży na terenie Puszczy Sandomierskiej. Przeważającym zespołem leśnym jest buczyna karpacka mająca tu charakter reliktowy. Najcenniejszym fragmentem rezerwatu jest największe w woj. rzeszowskim zgrupowanie modrzewia polskiego, który osiąga wiek ok. 140 lat i wysokość do 40 m.

Województwo siedleckie

KULAK — pow. 47,16 ha, położony w gminach Stoczek Łukowski i Wodzinie. Celem ochrony jest zachowanie różnorodnych zbiorowisk roślinnych — rezerwat obejmuje obszar lasu, gruntów ornych, łąk, pastwisk i stawów (łącznie 6 właścicieli), w tym lasy prywatne, państwowe oraz staw i otaczający go teren (10,37 ha) zarządzany przez Zakład Rybacki w Mościbrodach. Występują tu charakterystyczne dla Niziny Podlaskiej zbiorowiska roślinne ze stanowiskami wielu gatunków roślin chronionych i rzadkich, w tym z jedynym na terenie Polski środkowej stanowiskiem rosiczki długolistnej. Łącznie występuje tu 14 naturalnych zbiorowisk roślinnych, w tym wodne, szuwarowe i leśne. Flora rezerwatu liczy 363 gatunki, co jest liczbą rekordową na tak niewielkim terenie.

Województwo sieradzkie

MOKRY LAS — pow. 14,42 ha, położony w gminie Sjemkowice. Celem ochrony jest tu zachowanie „fragmentu grądu z udziałem jodły”, ale należy dodać, że rezerwat ten chroni las o wyjątkowo bogatym składzie gatunkowym: grab, olsza, brzoza, dąb, jesion, jawor, buk, wiąz, jodła, świerk i sosna.

Jak na stosunkowo mały, dużo mniejszy od przeciętnej, obszar rezerwatu jest to bardzo dużo. Występuje tu ponadto bluszcz, wawrzynek wilcze łyczo i listera jajowata.

LASEK KUROWSKI — pow. 22,13 ha, położony w gminie Wieluń. Cały teren rezerwatu zajmuje las, a celem ochrony jest zachowanie grądu z udziałem jodły oraz olsu i łęgu olszowego. Podobnie jak w rezerwacie „Mokry Las” występuje wyjątkowo dużo różnych gatunków drzew. Warstwę krzewów tworzy kruszyna, czeremcha, leszczyna, dereń i trzmielina, a w runie na uwagę zasługują kruszczyk błotny.

PÓLBORU — pow. 56,83 ha, położony w gminie Sieradz, w leśnictwie Męcka Wola. Ochronie podlegają i tu zbiorowiska leśne — dąbrowa świetlista i fragmenty grądu. Dąbrowa występuje na terenach położonych wyżej. Przeważa dąb z niewielką domieszką sosny, brzozy i osiki, a w runie także rzadkie rośliny jak dzwonecznik wonny, podkolan biały, rutewka orlikolistna, goździk pyszny, lilia złotogłów i pełnik europejski. Niżej położone, bardziej wilgotne tereny zajmują grądy, również z dominującym dębem i z domieszką sosny, grabu i świerka.

DĄBROWA W NIŻANKOWICACH — pow. 102,25 ha, położony w gminie Działoszyn, Leśnictwo Niżankowice. Celem ochrony są tu dwa typy siedliskowe lasu: dąbrowa w wieku ok. 120 lat z niewielką domieszką sosny i brzozy oraz las mieszany w którym dominuje sosna z udziałem brzozy, osiki i świerka. Bogaty podszyt stanowi kruszyna, jałowiec, a także leszczyna, głóg, czeremcha i kalina.

Województwo skierniewickie i piotrkowskie

RAWKA — pow. 487,00 ha, obejmuje rzekę Rawkę od jej źródeł aż do ujścia, o długości 97 km wraz z rozgałęzieniami koryta rzeki, starorzeczami, dolnymi odcinkami prawobrzeżnych dopływów: Krzemionki, Korabiewki, Rokity i Grabianki oraz przybrzeżnymi pasami terenu o szerokości 10 m. Rezerwat położony jest w dwóch gminach woj. piotrkowskiego oraz w siedmiu gminach woj. skierniewickiego. Celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie typowej rzeki nizinnej średniej wielkości wraz z krajobrazem jej doliny. Rawka jest jedną z najczystszych rzek w środkowej Polsce. Doskonale jest znana turystom. Żyje w niej 26 gatunków ryb a na obszarze doliny stwierdzono występowanie ok. 540 gatunków roślin naczyniowych. Rawka płynie przeważnie wśród łąk i pastwisk, ale przecina również Lasy Bolimowskie, gdzie brzegi doliny są strome, zalesione, z fragmentami olsów i łęgów u podnoża skarp.

Województwo skierniewickie

PUSZCZA MARIAŃSKA — pow. 120,32 ha, położona na terenie Lasów Bolimowskich w gminie Puszcza Mariańska. Celem ochrony jest zachowanie fragmentu lasu grądowego z chronionymi i rzadkimi gatunkami roślin zielnych w runie, w tym widłaków i lilii złotogłowia. Górną warstwę drzew tworzy tu sosna, niższą grab i dąb a w domieszce występuje brzoza, osika, świerk i lipa. Przez teren rezerwatu przepływa kilka strumieni urozmaicając krajobraz.

Województwo suwalskie

KUKLE — pow. 313,54 ha, położony w gminie Giby na północnych krańcach Puszczy Augustowskiej. Ten duży rezerwat obejmuje odcinek rzeki Marychy oraz otaczające lasy wraz z trzema śródleśnymi jeziorami. Celem ochrony jest zachowanie charakterystycznych dla Pojezierza Suwalskiego form krajobrazowych oraz naturalnych ekosystemów leśnych, bagiennych i wodnych. W rezerwacie żyją trzy rodziny bobrów, okresowo przebywają tu łosie, rysie i wilki a przelotnie orzeł bielik i orlik grubodzioby. W wodach występują cenne zbiorowiska roślinne, tereny w pobliżu wód zajmują olsy i bory bagienne a wyżej położone tereny — stare bory sosnowe z domieszka świerka.

ŁEMPIS — pow. 126,64 ha, położony w gminie Giby i pod wieloma względami zbliżony do rezerwatu „Kukle”. Obejmuje on obszar lasu z trzema śródleśnymi jeziorami i z charakterystycznymi dla Pojezierza Suwalskiego ekosystemami leśnymi, wodnymi i torfowiskowymi, z występującymi tu rzadkimi gatunkami zwierząt. Zarastające, dystroficzne jeziora otaczają szuwary, wśród których rośnie rzadki gatunek — kłoc wiechowata. Z pasem szuwarów sąsiadują torfowiska, na których występują trzy typy siedliskowe lasu: bór bagienny, mszar sosnowy i ols. Przeważa tu sosna a domieszka stanowi świerk, brzoza brodawkowata i omszona oraz olsza czarna.

POMORZE — pow. 20,45 ha, położony jak i dwa poprzednie, w gminie Giby, również w Puszczy Augustowskiej. Celem ochrony jest tu zachowanie najstarszego drzewostanu tej Puszczy. Jest to 190-letni bór sosnowy przrastający w dalszym ciągu na wysokość. Na terenie rezerwatu znajduje się ponadto obszar nad rzeką Marychą, porośnięty młodszym, mniej cennym borem sosnowym, w którym znajduje się wczesnośredniowieczne grodzisko Jadźwingów.

Województwo stołeczne warszawskie

OLSZYŃKA GROCHOWSKA — pow. 56,95 ha, położony w granicach miasta stołecznego Warszawy. Celem ochrony jest zachowanie ze względów historycznych, krajobrazowych i społecznych lasu rosnącego na obszarze pola bitwy pod Grochowem w 1831 r. Rezerwat graniczy bezpośrednio z pomnikiem.

Olszyna Grochowska stała się po raz drugi sławna dzięki kampanii prasowej w sprawie utworzenia tu rezerwatu. Rosnące tu drzewa nie pamiętają jednak czasów Powstania Listopadowego, ostatnia olcha zniknęła stąd w okresie międzywojennym. Nieużytki na miejscu dawnej olszyny (ok. 100 ha) zalesiono w 1948 r. W latach sześćdziesiątych część lasu zabrał ośrodek badawczy kolejnictwa, przez całą długość Olszyny Grochowskiej poprowadzono bocznice kolejową, później linię wysokiego napięcia, linię ciepłowniczą itd. To, co ocalało, objęto w końcu ochroną rezerwatową, wartość przyrodnicza tego terenu jest jednak niewielka.

MŁOCHOWSKI GRĄD — pow. 27,00 ha, położony w gminie Nadarzyn, pośrodku kompleksu leśnego leżącego na południe od Młochowa, w Leśnictwie Młochów Warszawskiego Zespołu Leśnego. Celem ochrony jest tu zachowanie fragmentów naturalnych zbiorowisk leśnych z zespołami grądu wysokiego i boru mieszanego. Są to rzadkie już dziś na Mazowszu stare, ok. 150-letnie drzewostany dębowo-sosnowe, jakie dominowały w dawnej Puszczy Jaktorowskiej.

CZARCI DÓŁ — pow. 8,75 ha, położony w gminie Celestynów, ok. 1,5 km na zachód od stacji kolejowej Zabieżki. Obejmuje on śródleśne torfowisko z charakterystyczną florą i fauną. Jest to niewielki, zarastający zbiornik wodny, który otacza torfowisko wysokie porośnięte karłowatymi sosnami i przechodzące stopniowo w bór świeży. Często są tu kępy welmianki, bagna zwyczajnego i borówki bagiennej. Występuje również rosziczka okrągłolistna i żurawina.

Województwo zamojskie

ŚWIĘTY ROCH — pow. 202,60 ha, położony na Rزتoczcu w gminie Krasnobród, w leśnictwie Podzamcze. Ochroną objęto tu stare, ok. 140-letnie drzewostany bukowo-jodłowe o charakterze naturalnym, zaliczające się do zespołu buczyny karpackiej. Pojedyncze drzewa osiągają pomnikowe rozmiary. W runie występują gatunki górskie będące często relikdami z okresów minionych. Rezerwat wziął nazwę od zabytkowej drewnianej kaplicy stojącej w jednym z oddziałów leśnych.

DEBRY — pow. 179,62 ha, położony w gminie Adamów. Posiada podobny charakter jak rezerwat „Święty Roch”. Celem ochrony jest tu również starodrzew bukowo-jodłowy, a krajobraz rezerwatu urozmaicają wzgórza i wąwozy typowe dla tej części Rزتoczca.

JEZIORO ŚWIĘTE — pow. 19,51 ha, położony w gminie Kolsko, w leśnictwie Świętobór. Chronione jest tu jezioro o wyjątkowo czystej wodzie, zasilane wodami podziemnymi. Wśród zbiorowisk roślinnych wyróżniono pięć zespołów roślinności oczeretowej i szuwarowej oraz sześć zespołów roślin zanurzonych o liściach pływających.

MESZE — pow. 19,85 ha, położony również w gminie Kolsko. Chronione jest tu także jezioro, a ponadto przylegające do niego torfowiska z kępami zarośli wierzbowych. Jest to jezioro zarastające, z wieloma cennymi zbiorowiskami roślinnymi, zarówno w jeziorze jak i na terenie przyległym.

Niezależnie od utworzenia nowych rezerwatów przyrody, zarządzeniem ministra leśnictwa i przemysłu drzewnego z 4 lutego 1983 r. („Monitor Polski” nr 5 z 8 lutego 1983, pozycja 35) wprowadzono szereg zmian w rezerwach już istniejących.

Utworzony w 1955 r. rezerwat „Baniska”, położony w gminie Piwniczna obecnego woj. nowosądeckiego („Monitor Polski” nr 49 z 1955 r. pozycja 484), został powiększony z 17,69 ha do 55,52 ha.

Położony również w Beskidzie Sądeckim, w granicach miasta Muszyna w woj. nowosądeckim, rezerwat „Las Lipowy Obrożyńska”, utworzony w 1958 r. („Monitor Polski” nr 6, pozycja 35), został powiększony z 35,54 ha do 98,67 ha.

Powiększono również trzeci rezerwat w Beskidzie Sądeckim — „Barnowiec”. Utworzony on został w 1958 r. („Monitor Polski” nr 9, pozycja 55) na powierzchni 2,26 ha, obecnie ma 21,61 ha, znajduje się zaś w gminie Łabowa w woj. nowosądeckim.

Tak więc w Beskidzie Sądeckim w 1983 r. utworzono nowy rezerwat „Wierchomla” i poważnie powiększono trzy utworzone dawniej rezerваты.

Powiększono również rezerwat „Mieliwo” znajdujący się obecnie w gminie Zbiczno, woj. toruńskie. Pierwotnie obejmował on powierzchnię 5,37 ha („Monitor Polski” nr 64 z 1958 r., pozycja 371), obecnie ma 11,73 ha.

Zmian było stosunkowo niewiele, dotyczyły one tylko 4 rezerwatów, które powiększono zapewniając wcześniej chronionym obszarom niezbędną otulinę. Zmiany te weszły w życie z dniem ogłoszenia, czyli 8 lutego 1983 r.

Muzea: konferencje, rocznice, wystawy...

Zacznijmy od stwierdzenia, że kolejne, trudne dla kraju lata 1982 i 1983 nie wpłynęły zdecydowanie negatywnie na stan polskiego muzealnictwa.* Powoływano nowe muzea, urządzano wystawy i organizowano konferencje. Zmalało jednak zainteresowanie społeczeństwa działalnością wystawienniczą muzeów, co jest zresztą w pełni zrozumiałe na tle wydarzeń, jakie miały miejsce w Polsce w ciągu tych dwu lat. A teraz kilka szczegółów.

W dniach 1—2 grudnia 1981 r. w Łodzi zostało zorganizowane przez Uniwersytet Łódzki i Muzeum Biologii Ewolucyjnej Ogólnopolskie Sympozjum Muzealnictwa Przyrodniczego. Uczestnicy sesji uznali sytuację muzealnictwa przyrodniczego w Polsce za krytyczną i wymagającą pilnej interwencji. Po wojnie, mimo zachowanych wielu kolekcji, nie tylko że nie powstało żadne muzeum przyrodnicze o znacznieszej randze, ale niektóre z istniejących uległy likwidacji lub przekształceniu w placówki

---

* Autorki omawiają wydarzenia muzealnicze w latach 1982 i 1983. Poprzednie omówienie, dotyczące roku 1981, zamieściliśmy w „Ziemi” 1982 (red.).

innego rodzaju. Jaskrawy przykład stanowić tu może Warszawa, która jako jedyna stolica europejska pozbawiona jest muzeum przyrodniczego, a kraj — centralnego muzeum tego typu. W związku z tym drugiego dnia obrad został uchwalony Memoriał Krajowego Sympozjum Muzealnictwa Przyrodniczego sformułowany w czterech punktach, a mianowicie: 1. Wyegzekwowanie respektowania obowiązującej ustawy o muzeach i ochronie dóbr kultury w zastosowaniu do muzeów przyrodniczych bez względu na ich przynależność resortową i późniejsze ich przekształcenia. 2. Zalecenie, aby utworzyć centralne muzeum przyrodnicze w Warszawie, biorąc za podstawę istniejącą instytucję, i przyznanie odpowiednich priorytetów lokalowych umożliwiających urzeczywistnienie tego zamysłu. 3. Zapewnienie odpowiednich środków dla ratowania zbiorów i rozwoju muzeów przyrodniczych w kraju. 4. Rozpatrzenie przez Sejm PRL stanu i perspektyw rozwojowych muzeów przyrodniczych w Polsce.

70-lecie Harcerstwa Polskiego obchodzone w 1981 r. znalazło odbicie w wielu wystawach urzędowych w całym kraju, m.in. w Gdańsku, Szczecinie, Łodzi, Krakowie. Okazało się według szacunkowych obliczeń, że 50% archiwaliów przechowują muzea, izby pamięci, archiwa i biblioteki, a także harcerskie drużyny, hufce i chorągwie. Pozostałe 50% znajduje się w rękach osób prywatnych. Jeszcze bardziej rozproszone są pamiątki harcerskie, jedynie część z nich zabezpieczona jest w muzeach. W związku z tym wiele pamiątek ulega zniszczeniu. Oceniając pozytywnie zorganizowane ekspozycje, Rada Naczelna ZHP podjęła uchwałę o powołaniu Muzeum Harcerstwa Polskiego. Nawiązując do niej przewodniczący i sekretarze komisji historycznych chorągwi i Komisji Historycznej Rady Naczelnej ZHP na spotkaniu w Jachrance w dniach 14—16 maja 1982 r. jednogłośnie opowiedzieli się za przyjęciem „założeń systemu muzealnictwa harcerskiego w Polsce”. Przewidują one poparcie dla wszystkich inicjatyw wspomagających powstanie harcerskich placówek muzealnych, przy użyciu środków, jakimi rozporządza muzealnictwo regionalne. Muzea harcerstwa gromadziłyby i zabezpieczały pamiątki harcerskie, zapewniałyby ich naukowe opracowanie, upowszechniłyby wiedzę o jego historii. Ruch społeczny zorganizowany wokół muzealnictwa harcerskiego stanowiłby przeciwwagę dla rosnącego handlu pamiątkami harcerskimi, co więcej można by liczyć na przekazywanie do muzeów pamiątek będących w rękach prywatnych.

W 20-lecie uchwalenia przez Sejm PRL ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach odbyła się 15 lutego 1982 r., w byłym Pałacu Prymasowskim, narada zorganizowana przez Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków. Celem jej była ocena przestrzegania ustawy zarówno przez władze, instytucje, jak i przez społeczeństwo. Przypomniano, że ten akt prawny był w swych założeniach nie tylko najbardziej nowoczesny w Europie, ale i na całym świecie. W dyskusji padały głosy, że wobec znacznego upływu czasu od jego opracowania, obecnie należałoby go w znacznym stopniu przerehabilitować. Większość zebranych jednak opowiedziała się za wprowadzeniem do ustawy tylko niewielkich zmian i uzupełnień, które wydają się niezbędne.

Lata 1982—1983 przyniosły ożywioną działalność prawotwórczą dotyczącą regulacji różnych sfer życia kulturalnego, w tym także działalności muzeów oraz zatrudnionych w nich pracowników. Tak więc ustawa z dnia 4 maja 1982 r. o urzędzie ministra kultury i sztuki (Dz. U. Nr 14, poz. 112) reguluje status prawny Ministerstwa Kultury i Sztuki jako naczelnego organu administracji państwowej, powierzając mu sprawy ochrony dóbr kultury, muzealnictwa oraz kultury ludowej i rękodziela artystycznego. Ustawa ta wprowadziła do życia publicznego dwie nowe, ważne dla polskiej kultury instytucje: Narodową Radę Kultury — organ doradczy Rady Ministrów oraz Fundusz Rozwoju Kultury realizujący w resorcie kultury funkcję, którą do czasu uchwalenia tej ustawy spełniał budżet państwa. Fundusz Rozwoju Kultury składa się z funduszy: centralnego, wojewódzkich, miejskich, miejsko-gminnych, przy czym ustawa określa, co stanowi dochody każdego z nich. Głównym źródłem dochodów funduszu centralnego są przekazywane przez ministra finansów dochody budżetu państwa w wysokości 13,6% podatku od plac. Zarządzenie ministra kultury i sztuki z dnia 15 grudnia 1982 r. w sprawie finansowania instytucji i rodzajów działalności kulturalnej z Funduszu Rozwoju Kultury wprowadza istotną zmianę w zasadach finansowania muzeów. Muzea, które dotychczas były finansowane według zasad określonych dla jednostek budżetowych, są obecnie finansowane z Funduszu Rozwoju Kultury właściwego szczebla i rozliczają się z tym funduszem na zasadach obowiązujących zakłady budżetowe. Stwarza to możliwość wypracowania przez muzea dodatkowych środków finansowych oraz przeznaczenia

ich na rozwój działalności merytorycznej. Centralny Fundusz Rozwoju Kultury gromadzi także środki dewizowe, które mogą być przeznaczone m.in. na zakup za granicą maszyn, urządzeń, sprzętu, jak również na zakup wybitnych dzieł sztuki, eksponatów z wystaw w kraju i za granicą, cennych poloników i innych przedmiotów z dziedziny twórczości artystycznej.

W latach 1982—1983 wiele muzeów obchodziło swoje jubileusze. Wymienić tu można Muzeum w Sztutowie, które w 1982 r. świętowało 20-lecie swojej działalności. Prace tego muzeum biegną trzema równoległymi torami: 1. Upamiętnienie, zabezpieczenie i konserwacja obiektów poobozowych oraz opieka nad tą częścią obozu Stutthof, która została wydzielona jako muzeum. 2. Gromadzenie i opracowywanie dokumentacji poobozowej, stworzenie bazy źródłowej do badań nad historią obozu koncentracyjnego Stutthof i jego podobozów. 3. Prowadzenie działalności oświatowej, informacyjno-propagatorskiej upowszechniającej osiągnięcia naukowo-badawcze. Na zbiory muzeum składają się eksponaty związane z funkcjonowaniem obozu, przedmioty wykonane przez więźniów, dzieła sztuki o tematyce martyrologicznej, rozkazy komendanta, korespondencje, księgi ewidencyjne, listy transportowe, wykazy zwalnianych, kartoteki i teczki akt personalnych więźniów, akta wydziału gospodarczego, szpitala obozowego i załogi SS.

W tymże 1982 r. upłynęło 50 lat od założenia w Warszawie Muzeum Ziemi. Zapoczątkowało ono swoją działalność w 1932 r. z inicjatywy grupy warszawskich geologów, którzy utworzyli Towarzystwo Muzeum Ziemi. Muzeum dysponuje dużym zbiorem skał i minerałów z terenu kraju, poza tym posiada zbiory kamieni szlachetnych i ozdobnych z Dolnego Śląska oraz okazy bogactw mineralnych pochodzących z terenu Polski — m.in. rudy miedzi, cynku, ołowiu — w ujęciu regionów. Zbiory dawnej flory i fauny obejmują ponad 50 000 okazów. Muzeum specjalizuje się też w gromadzeniu bursztynu bałtyckiego, którego kolekcja liczy ponad 20 000 okazów.

30 lat temu powstało Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie. W zbiorach muzeum znajduje się ok. 76 000 różnych eksponatów, są to m.in. różne przedmioty z dziedziny sprzętu sportowego, wyposażenia turystycznego, pamiątki i trofea sportowe (medale, puchary, proporzyczki, znaczki itp.), wiele wybitnych dzieł sztuki o tematyce sportowej z zakresu malarstwa, rzeźby, grafiki, medalierstwa, tkaniny artystycznej, plakatu, a także dokumenty archiwalne, fotografie i księgozbiór.

Jubileusz 30-lecia obchodziło w 1982 r. również Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie. Muzeum opracowuje rękopisy i książki pisarzy z XIX i XX w., gromadzi ikonografię i dzieła dotyczące Mickiewicza i Słowackiego ze zbiorów Meyeta, obrazy, medale oraz książki z Kozłówki i Żelazna, związane ze Słowackim portrety, rysunki i ryciny z Krzemieńca, bibliotekę Marii Dąbrowskiej, rękopisy Zofii Nałkowskiej, rękopisy i pamiątki po Emilu Zegadłowiczu i Leopoldzie Staffie, pamiątki po Choromańskim, Wańkowiczu, Słonimskim i Zawieyskim, a także ikonografię literacką (malarstwo, rzeźba) — są to dzieła sztuki i zabytki historyczne związane z pisarzami i kulturą artystyczno-literacką XIX i XX w., ze szczególnym uwzględnieniem okresu romantyzmu.

W roku 1982 minęło 75 lat działalności Muzeum Okręgowego w Lublinie. Muzeum gromadzi w działach: archeologicznym — eksponaty obrazujące najdawniejsze dzieje Lubelszczyzny; etnograficznym — głównie sztukę ludową, zbiór gorsetów sitarek biłgorajskich z XVII i XVIII w.; sztuki — malarstwo polskie od XV do XX w., malarstwo obce, grafikę, rysunek, sztukę zdobniczą i w gabinecie numizmatycznym — kolekcję numizmatów polskich i obcych ofiarowaną przez dr. Jaworskiego.

Rok 1983 to okres, w którym następujące muzea obchodziły jubileusze: 10-lecie — Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie, 20-lecie — Muzeum Władysława Broniewskiego w Warszawie, 25-lecie Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku, Muzeum Okręgowe w Suwałkach, Muzeum Regionalne w Szczecinku i Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku; 30-lecie — Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni; 35-lecie — Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku; 60-lecie — Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, a także Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie; 75-lecie — Muzeum Narodowe w Kielcach i 95-lecie — Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem.

Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie powstało w 1973 r. na podstawie przekazanej przez Andrzeja Wawrzyniaka na rzecz państwa prywatnej kolekcji sztuki orientalnej (wówczas — ponad 3000 muzealiów). Dziś, drogą darów, zakupów oraz pozyskiwania bezpośrednio w krajach Azji liczba eksponatów posiadanych przez muzeum wzrosła do 6000. W ciągu 10 lat działalności Muzeum stało się rzeczywi-

stym centrum badań i popularyzacji — m.in. za pośrednictwem galerii „Nusantara” w Warszawie — mało znanych w Polsce kultur krajów Azji, Australii i Oceanii.

Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku to Oddział Muzeum Narodowego w Kielcach. Ekspozuje ono gabinet i salon z czasów życia pisarza, meble i przedmioty codziennego użytku, fotografie, listy, pamiątki i rękopisy, rysunki, medale pamiątkowe, albumy jubileuszowe, dyplomy i portrety.

Muzeum Okręgowe w Suwałkach gromadzi i ekspozuje zbiory archeologiczne pochodzące z badań na terenie woj. suwalskiego, prowadzonych przez kompleksową ekspedycję jaćwieską pod kierunkiem dr. J. Antoniewicza, oraz od 1976 r. przez pracowników muzeum. Są to skały i minerały z terenu regionu, a także m.in. kolekcja tkanin, ubiorów, ceramiki, plecionkarstwa i rzeźby; ponadto dokumenty, medale, obrazy, wśród nich dokumenty i medale zmarłego w Suwałkach działacza ruchu robotniczego J. Tarasiewicza, wreszcie eksponaty związane z Marią Konopnicką i jej rodziną.

Muzeum Regionalne w Szczecinku szczyzi się przede wszystkim działem artystyczno-historycznym, w którym ekspozuje m.in. kolekcję sreber z XIX i XX w., stanowiącą własność dawnych rodów junkierskich, oraz zbiór broni myśliwskiej pochodzący z XIX w.. Dział archeologiczny powstał w głównej mierze z daru A. Stafińskiego, na który składają się znaleziska uzyskane z wykopaliisk prowadzonych w okolicach Szczecinka, ponadto Muzeum posiada zbiór etnograficzny związany z regionem.

Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku to park etnograficzny, w którym ekspozowane są obiekty budownictwa ludowego południowo-wschodniego regionu Polski: wiejskie, przemysłowe i sakralne w podziale na następujące sektory: Podgórze wschodnie, sektor doliniarski, zachodniopogórzański, przemysko-lubaczowski, łemkowski, bojkowski, pastersko-hodowlany, małomiasteczkowy; dział rzemiosła artystycznego gromadzi ikony, meble, wyposażenie wnętrz, judaika; dział kultury materialnej ekspozuje sztukę ludową i folklor, głównie Podkarpacia.

Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni prezentuje w budynku przy Bulwarze Szwedzkim i na jego dziedzińcu stałą ekspozycję modeli okrętów, wyposażenia okrętowego, uzbrojeń, bander i mundurów.

Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku w dziale historyczno-artystycznym gromadzi i ekspozuje rzeźbę gotycką i konwisarstwo (tj. odlewnictwo wyrobów z cyny — red.) pomorskie, rzemiosło artystyczne, a także starodruki oraz rzadkie wydawnictwa; w dziale sztuki współczesnej — sztukę polską od poł. XIX w., m.in. zestaw pasteli S. I. Witkiewicza oraz grafikę marynistyczną; w dziale etnograficznym — kulturę ludową Pomorza Środkowego, m.in. jamneńską sztukę ludową, słowiański sprzęt rybacki i ceramikę.

Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy to muzeum wielodziałowe. W dziale biograficznym ekspozowane jest malarstwo, grafika i rysunek, pamiątki związane z artystą, listy, dokumenty i fotografie, urządzenie pracowni; zbiory archeologiczne obrazują historię kultury materialnej dawnych społeczeństw zamieszkujących głównie miasto i jego okolice, zbiory historyczne to dokumenty i ikonografia związane z historią miasta, militaria, falerystyka i zbiór sfragistyczny oraz numizmatyczny; dział sztuki prezentuje malarstwo, grafikę i rzeźbę artystów polskich, z wyodrębnieniem twórczości artystów województwa bydgoskiego z XIX i XX w.; galerię malarstwa współczesnego i grafiki od 1944 r., a także malarstwo obce pochodzące z XIX i XX w.

Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie swoje bogate zbiory wystawia w działach: paleolitu i mezolitu, neolitu, epoki brązu, epoki żelaza, okresu wczesnego średniowiecza, okresu późnego średniowiecza i archeologii czasów nowożytnych oraz numizmatycznym. PMA przejęło zbiory i obowiązki byłego Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych, a także zabytki archeologiczne z byłego Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, kolekcję po Józefie Przyborowskim, Adamie Pawińskim, Kalikście Jagminie, Wojciechu Gersonie, częściowo także po Zygmuncie Glogerze. Po 1945 r. do zbiorów PMA zostały włączone eksponaty z Muzeum Archeologicznego WTN im. E. Majewskiego oraz z badań prowadzonych w Biskupinie, który stanowi jego oddział.

Założone w 1908 r., z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach od listopada 1975 r. pełni funkcję Muzeum Narodowego. W dziale sztuki bogato reprezentowane jest malarstwo, a mianowicie: cenna kolekcja polskiego portretu sarmackiego, malarstwo z XVIII i XIX w., polskie malarstwo krajobrazowo-rodzajowe, kolekcja obrazów Olgi Boznańskiej z okresu monachijskiego, twórczość „formistów” i „kapistów”. Ważną pozycję stanowią również zbiory grafiki, rzeźby i rzemiosła artystycznego polskiego i obcego. Dział etnograficzny gromadzi sztukę i kul-

ture ludową Kielecczyzny: rzeźbę, snycerkę, kowalstwo, garncarstwo, zdobnicтво wnątrż i plastykę obrzędową. Dział archeologiczny obejmuje okres od pradziejów Kielecczyzny do wczesnego średniowiecza, dział przyrodniczy eksponuje okazy fauny i minerały, a dział historyczny — militaria (pistolety, karabiny i szable z XVII—XIX w.).

Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem jest muzeum wielodziałowym. W dziale przyrodniczym zgromadzono okazy geologiczne i przyrody ożywionej Tatr i Podhala, m.in. kolekcję mchów i minerałów tatrzańskich T. Chałubińskiego, zbiór ptaków i ssaków tatrzańskich A. Kocyana, kolekcje entomologiczne i botaniczne, zaś dział etnograficzny prezentuje eksponaty z regionu Podhala, Spisza i Orawy, m.in. wytwory z zakresu kultury materialnej — rolnictwa, pasterstwa, pszczelarstwa, rzemiosła ludowego i sztuki ludowej, a więc wyroby z drewna, metalu, skóry, a także malarstwo na szkle i rzeźbę; dział historyczny natomiast przedstawia historię polityczną i kulturalną regionu.

Jak już wspomniano, w omawianym czasie dał się zauważyć wyraźny spadek frekwencji na wystawach. Przed czterema laty polskie muzea odwiedziło w ciągu roku ponad 20 mln osób, a w 1982 r. niepełna 15 mln. Muzea umierają w ciszy — pisano, upatrując przyczyn tego faktu w braku ciekawych, elektryzujących uwagę społeczeństwa ekspozycji w rodzaju legendarnej już wystawy *Polaków portret własny*, na którą przyjeżdżali ludzie z całej Polski i to po kilka razy. Drugą przyczynę stanowią niewielkie tzw. zdolności przepustowe muzeów, a więc małe możliwości ekspozycyjne i brak odpowiedniej liczby pracowników muzealnych, trzecią — kolejny, dramatyczny zakręt w naszej historii, który w powiązaniu z nieustannym niedoborem środków finansowych w polskim muzealnictwie na należytą konserwację i ekspozycję dzieł, oraz niskimi płacami pracowników resortu kultury powoduje marazm i w znacznym stopniu gasi inicjatywę i chęć działania.

Mimo to rok 1983 zaznaczył się w muzealnictwie wieloma interesującymi wystawami, których przedmiot stanowiła rocznica Odsieczy Wiedeńskiej. Zorganizowano ok. 40 wystaw, spośród których warto odnotować choćby kilka.

W Zamku Królewskim w Warszawie otwarto interesującą ekspozycję pod nazwą *Rzeczpospolita w dobie Jana III*; Oddział Muzeum Narodowego w Wilanowie uczcił rocznicę wystawą *Sława i Chwała Jana III Sobieskiego w sztuce i literaturze XVII—XX w.* W dniu otwarcia wystawy w Pałacu Wilanowskim rozpoczęła się sesja nt. *Europa w dobie Odsieczy Wiedeńskiej*, przygotowana przez Komitet Nauk Historycznych PAN z udziałem naukowców polskich i austriackich. Sesję zakończono 5 września na Wawelu, gdzie w kilka dni później została otwarta ekspozycja *Odsiecz Wiedeńska 1683*. W Krakowie można było również obejrzeć w Muzeum Narodowym wystawę *Odsiecz Wiedeńska w twórczości Jana Matejki*, w Muzeum Historycznym m. Krakowa *Kraków w epoce Jana Sobieskiego*, a w „Jaskółce” Domu Polonii wystawę pn. *Historia i tradycja Odsieczy Wiedeńskiej*. Wrocław prezentował w Muzeum Narodowym wystawę pn. *Jan III Sobieski i jego czasy*, w Muzeum Architektury *Wiedeń czasów Odsieczy Wiedeńskiej*, w Muzeum Sztuki Medalierskiej — medale związane z wiktoria, a w Arsenale dwie wystawy: *Oręż za czasów Jana III Sobieskiego i Sobiescy na Śląsku*. W Warszawie ponadto Muzeum Wojska Polskiego przedstawiło ekspozycję pn. *Zwycięstwo wiedeńskie na tle wojen polsko-tureckich w XVII w.*, a Muzeum Narodowe przedstawiło *Tkaninę turecką XVI—XIX w. ze zbiorów polskich*. Prócz tych głównych ośrodków wystawy związane tematycznie z czasami Jana Sobieskiego zorganizowały placówki muzealne w Poznaniu, Lublinie, Łocku, Przemyślu i we Włocławku.

Drugim, ważnym w muzealnictwie polskim, wydarzeniem roku 1983 było zorganizowanie w Centre Pompidou w Paryżu polskiej wystawy pt. *Présences polonaises*. Wystawa ta trwała trzy miesiące i była imprezą interdyscyplinarną, prezentującą plastykę, muzykę, literaturę, teatr i film. Przygotowana przez zespół polsko-francuski w zamierzeniu swoim brała pod uwagę założenia wystawiennicze Centre, w którym zorganizowano już wielkie wystawy międzynarodowe, takie jak ekspozycje: Paryż — Moskwa, Paryż — Berlin czy Paryż — Nowy Jork. Nie były to imprezy dające wiedzę o wszystkich zjawiskach artystycznych w danym kraju. Również w przypadku naszej wystawy chodziło o to, by ekspozycje możliwie silnie znaczące akcenty sztuki polskiej, jej indywidualne i niepowtarzalne dokonania, mogące stanowić własny wkład w dorobek światowej kultury. A taka jest fenomenalna twórczość Witkacego, znanego już na Zachodzie z przekładów powieści i dramatów oraz konstrukttywizm, będący swoistą propozycją nie tylko dla sztuki, ale i dla wielu przejawów codziennego życia społeczeństwa.

Wystawę umieszczono w szerokim kontekście innych dziedzin twórczości: literatury, filozofii, muzy-

ki, teatru i filmu tworzących klimat prezentowanych zjawisk. Do tej pory ani w Polsce ani za granicą sztuka nasza nie była w taki sposób eksponowana. Organizatorzy wystawy — Muzeum Sztuki w Łodzi i Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza w Warszawie — dowiedli, że w Polsce istnieją oryginalne zjawiska w sztuce, bez których znajomości światowa kultura jest uboższa. Wystawa polska w Paryżu spotkała się z życzliwym przyjęciem prasy i wysoką oceną krytyki światowej, pisano o niej, że jest świetna, rewelacyjna, szokująca, że jest to tryumf organizatorów polskich i francuskich. Pierre Mázars z „Le Figaro” napisał — „...można mówić o rewelacji a propos nowej wystawy w Centre Pompidou — „Présences polonaises”. Ten niezbyt wyrazisty tytuł niedostatecznie podkreśla zaskakującą żywotność polskiej sztuki początku XX stulecia [...], ta wystawa jest jedną z najbardziej ekscytujących, jakie zorganizowano w Centre Pompidou”.

W 1982 r. Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków ogłosił konkurs na najbardziej interesujące wydarzenia muzealne w kraju, które wnoszą istotny wkład w rozwój polskiego muzealnictwa. Organizowane dotąd konkursy dotyczyły zwykle jednej wąskiej dziedziny, związanej przede wszystkim z pracą oświatową prowadzoną przez muzea wśród młodzieży. Tym razem celem konkursu było poddanie wszechstronnej ocenie dorobku muzealnego nie tylko dużych i ogólnie znanych muzeów, lecz także niewielkich placówek regionalnych, które mimo trudnych warunków, skromnych zbiorów i nielicznego zespołu pracowników prowadzą pracę wewnątrzmuzealną, równie cenną i ważną w środowisku. Podstawowym zadaniem konkursu było podniesienie świadomości zawodowej pracowników muzealnych, uzyskanie przez nich lepszej motywacji do pracy, a także większej satysfakcji z osiągniętych wyników.

W 1983 r. na centralne eliminacje wpłynęło 39 wniosków obejmujących różne dziedziny działalności muzealnej. Wśród nich znalazło się 25 wystaw, 8 imprez oświatowych i dydaktyczno-wychowawczych, 5 wydawnictw i jedno usprawnienie techniczne. Nagrody I stopnia otrzymali: Zespół Pracownicy Dydaktyczno-Metodycznej Wiedzy o Sztuce w Muzeum Sztuki w Łodzi, za upowszechnianie wiedzy o sztuce wśród młodzieży szkół łódzkich i województwa łódzkiego; zespół realizatorów stałej ekspozycji historii weterynarii w pierwszym polskim Muzeum Weterynarii przy Muzeum Rolnictwa im. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, za zgromadzenie wartościowych eksponatów i zapewnienie wystawie dużych walorów poznawczych; pracownicy Muzeum Historycznego miasta stołecznego Warszawy, za popularyzację problematyki rzemiosła artystycznego oraz sztuki konserwatorskiej, a także za zorganizowanie wystawy *Niczego mi, proszę pana, tak nie żal, jak porcelany*; organizatorzy stałej ekspozycji w Muzeum Okręgowym w Chełmie pt. *Polska sztuka współczesna 1945—1980*; wreszcie artysta plastyk Kazimierz Nowak, za opracowanie oraz realizację projektu plastycznego wystawy *Sto lat polskiego ruchu robotniczego* w Muzeum Historii Ruchu Rewolucyjnego w Warszawie. Przyznano także pięć nagród II stopnia i trzy III stopnia. Wspomniany konkurs wyłonił najciekawsze wydarzenia muzealne z poszczególnych regionów i miast, a prasa spopularyzowała je w całym kraju.

W 1982 r. otwarto lub powołano do życia następujące nowe placówki muzealne: Muzeum Armii „Poznań” — Oddział Muzeum Historii Ruchu Robotniczego im. Marcina Kasprzaka w Poznaniu; na zbiory muzeum składają się osobiste pamiątki byłych uczestników walk nad Bzurą, żołnierzy Armii „Poznań” z całego kraju oraz eksponaty wypożyczone z innych muzeów, głównie sztandary bojowe jednostek, które wchodziły w skład Armii „Poznań”. Muzeum Walki i Męczeństwa Polaków 1939—1945 — Oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Muzeum martyrologii w Białej Podlaskiej — Oddział Muzeum Okręgowego w Białej Podlaskiej; gromadzi zbiory z zakresu historii województwa białkopodlaskiego z lat 1939—1945 i prowadzi ewidencję miejsc pamięci narodowej; Muzeum w Łosicach — Oddział Muzeum Okręgowego w Białej Podlaskiej — gromadzi i udostępnia zbiory z zakresu historii regionu łosickiego oraz archeologii z województwa białkopodlaskiego. Muzeum Historii Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego oraz Rybactwa Śródlądowego w Jaraczu — Oddział Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie i również jako Oddział tego muzeum, w Uzarzewie koło Poznania — Muzeum Historii Łowiectwa Wielkopolskiego. Muzeum Łowiectwa w Parku Łazienkowskim w Warszawie; gromadzi okazy ssaków i ptaków występujących na obszarze całej Polski oraz przedstawicieli gatunków objętych ochroną; prócz tego posiada kolekcje trofeów myśliwskich, zbiorów odznak stowarzyszeń łowieckich, medali, plaketek, odznak straży łowieckiej i innych; zbiór broni myśliwskiej — m.in. kusze, oszczepy oraz broń palną od typów najdawniejszych z XVI w. do broni współczesnej; akcesoria myśliwskie. m.in. rogi, prochownice, przyrządy do wymijania sponiek, wabi-

ki itp. Muzeum Przyrodnicze w Kazimierzu Dolnym — Oddział Muzeum w Kazimierzu Dolnym; gromadzi zbiory paleontologiczne, faunę i florę Wisły, eksponaty przyrody regionu w połączeniu z rolnictwem. Muzeum Weterynarii w Ciechanowcu — Oddział Muzeum Rolnictwa im. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu; zbiory tego muzeum obrazują rozwój nauki i praktyki weterynaryjnej w Polsce od czasów najdawniejszych do współczesnych oraz przedstawiają działalność zawodową i społeczną osób zasłużonych w tym zawodzie. Muzeum Weterynarii w Ciechanowcu jest jedyną tego typu placówką w Polsce. Gromadzi wszystkie instrumenty, sprzęt, dokumenty i publikacje związane z szeroko pojętym lecznictwem zwierząt.

W 1982 r. powstały jeszcze: Muzeum Kuźnictwa i Hutnictwa w Ustroniu przy dawnej kuźni Ustroń; Muzeum Regionalne w Pińczowie — przekształcone w Muzeum Technik Kamieniarskich; Muzeum 600-lecia Cudownego Obrazu Matki Boskiej oraz Arsenau Twierdzy Jasnogórskiej w Częstochowie — otwarte w pomieszczeniach dawnej drukarni i arsenau klasztoru jasnogórskiego.

W 1983 r. otwarto następujące nowe placówki muzealne: W Warszawie — Muzeum Mai Berezowskiej w jej mieszkaniu przy ulicy Komarowa 82/86, Muzeum Marii Dąbrowskiej, otwarte również w dawnym mieszkaniu pisarki przy ulicy Polnej 40 oraz Muzeum Adwokatury Polskiej przy ulicy Lekarńskiej 7. Kraków doczekał się wreszcie — idea z roku 1907 — utworzenia Muzeum Stanisława Wyspiańskiego. Muzeum mieści się przy ulicy Kanoniczej 9 w kamienicy czternastowiecznej przebudowanej na przełomie XVIII i XIX w. według projektu Józefa Le Bruna. Ekspozycja ilustruje rozwój warsztatu artystycznego wszystkich dziedzin sztuki, które podejmował artysta: malarstwa dekoracyjnego, polichromii i witrażu, malarstwa sztalugowego, rysunków i rzeźby, projektowania użytkowego i architektonicznego, dokonań w zakresie druku i typografii oraz scenografii i kostiumu teatralnego. W Nieszawie, jako Oddział Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku, zostało otwarte Muzeum Stanisława Noakowskiego. Usytuowane w jednej z odrestaurowanych staromiejskich budynków gromadzi i eksponuje m.in. pamiątki związane z pobytem Stanisława Noakowskiego w Nieszawie oraz z okresu jego studiów w Petersburgu. W województwie piłskim powołano do życia dwa nowe muzea: Muzeum Ziemi Wałeckiej w Wąlczu, które poświęcone będzie tradycji polskości tego regionu i ukazywać będzie powojenną historię jego zagospodarowania; Muzeum Regionalne w Rogoźnie, poświęcone historii walk tamtejszego społeczeństwa o polskość regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Powstania Wielkopolskiego. Zbiory tego muzeum pochodzą głównie z darów miejscowej ludności.

W 1983 r. rozpoczęto także organizację: w Krakowie Muzeum Wita Stwosza i Muzeum Martyrologii Żydów Krakowskich, w Warszawie — Muzeum Sejmu.

Mimo znanych trudności występujących w przemyśle poligraficznym, muzea kontynuowały działalność wydawniczą publikując kolejne tomy roczników oraz ogłaszając katalogi wystaw, a nawet zbiorów.

W 1982 r., po kilkuletniej przerwie związanej ze śmiercią Redaktora Naczelnego prof. dr. Kazimierza Malinowskiego, ukazał się nr 25 „Muzealnictwa”, a w 1983 r. nr 26/27. Czasopismo to, pod patronatem Ministerstwa Kultury i Sztuki, Generalnego Konserwatora Zabytków, jest obecnie wydawane w Dziale Muzealnictwa Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie. Funkcję Redaktora Naczelnego sprawuje Dyrektor Muzeum Literatury w Warszawie — Janusz Odrowąż-Pieniążek. Zadaniem wydawnictwa jest informowanie o aktualnym stanie muzealnictwa polskiego i jego problemach, interesujących ekspozycjach, konferencjach w kraju i za granicą. Zamieszczane są też monografie poszczególnych muzeów, dzieje kolekcji a także bibliografie wyoranych zagadnień.

Oprac. BEATA PAWŁOWSKA-WILDE
MARIA SOŁTYSIAK